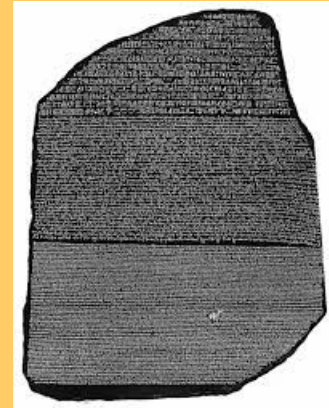

De Steen van Rosetta

De Steen van Rosetta of steen van Rosette, is een donkere granieten steen die in juli 1799 in Egypte door Franse genietroepen werd ontdekt bij werkzaamheden aan het fort St. Julien (nu Quaitbay) bij de Egyptische plaats Rosetta (nu El Rashid). De steen meet 112 bij 76 cm. De tekst op de steen is tweetalig maar op drie verschillende manieren geschreven.

- * in het Egyptisch door middel van Egyptische hiërogliefen
- * in het Egyptisch door middel van demotisch schrift
- * en in het Grieks alfabet

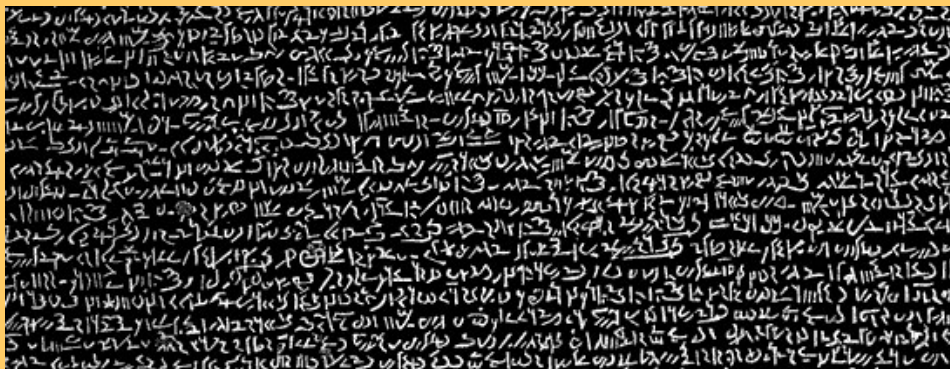
Een hiëroglief is een pictogram (plaatje) dat een woord of klank uitbeeldt. De term verwees oorspronkelijk naar de Egyptische hiërogliefen, maar wordt tegenwoordig ook toegepast op het Hiëroglyfenhettitisch en de Maya- en Mi'kmaq-geschriften en soms ook op Chinese hanzi-teksten. Het is dus een schriftsysteem door middel van plaatjes of tekeningen.

Het Demotisch was een schriftsysteem in het Oude Egypte.

Het kwam op omstreeks 600 v.Chr. als vervanger van het hiëratisch schrift. Het is afgeleid van zowel het hiëratisch als van het hiërogliefenschrift, maar dat wordt verhuld door de vloeiende vorm van dit schrift. Eerst werd het vooral gebruikt voor juridische en bestuurlijke documenten en later ook voor literaire en religieuze teksten.

Demotisch kan men verdelen in Vroeg-Demotisch, Midden-Demotisch (Ptolemaeisch Demotisch), en Laet-Demotisch (Romeins-Demotisch).

Hiëratisch schrift (van het Griekse hieros=heilig), is het schrift dat de Egyptenaren gebruikten op papyrus in plaats van hiërogliefen om dingen makkelijker op te schrijven. Het ontstond al vroeg, rond 2800 v. Chr., dus tijdens de 1e Dynastie van Egypte. Nadat het vervangen werd voor het demotische schrift, gebruikten priesters het nog enkele eeuwen, voordat het rond 400 v. Chr. echt was verdwenen.

De tekst op de steen is een dankbetuiging van de priesters van Memphis aan koning Ptolemaeus V Epiphanes. De tekst is gedateerd op 27 maart van het jaar 196 v.C. Later zijn nog twee andere decreten gevonden, het decreet van Canopus en het decreet van Memphis. Ook deze decreten waren tweetalig en in drie schriften en gaven daarmee verdere informatie over het demotisch en hiëroglifisch schrift en de Egyptische taal.

De steen van Rosetta bleek door het gebruik van twee talen en drie schriften een belangrijke sleutel te zijn voor het ontcijferen van hiërogliefen door Thomas Young en Jean-François Champollion. Deze laatste lukte dat als eerste definitief in 1822. Dit leidde tot begrip van de betekenis van hiërogliefen, die vele eeuwen onbegrijpelijk waren gebleven. Deze ontdekking leidde tot de vertaling van vele teksten.

Jean-François Champollion werd geboren op 23 december 1790 in Figeac. Hij stierf in Parijs op 4 maart 1832. Hij was een Frans taalkundige en de grondlegger van de Egyptologie. Zijn beroemdheid dankt aan zijn ontcijfering van het Egyptische hiërogliefenschrift. Jean-François was een wonderkind op het gebied van talen. In 1805 nam zijn broer hem mee naar Parijs. Hij was toen 15 jaar maar kende al Hebreeuws, Syrisch en Chaldeeus. In Parijs specialiseerde hij zich in Oosterse talen. Hij leerde Koptisch, de liturgische taal van de christenen van Egypte. Het koptisch is verwant met het oud- en middel Egyptisch en een voortzetting van de taal van het Oude Egypte. Dit kwam hem later goed van pas bij zijn ontcijfering van het schrift op de steen.

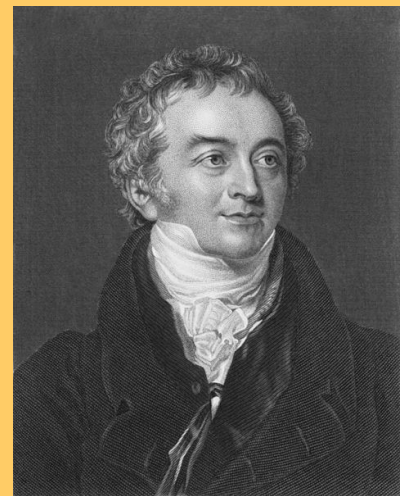

In 1812 werd hij aan de universiteit in Grenoble leraar Oude talen. Hij was toen 22 jaar. Toen begon hij tevens een encyclopedisch werk te schrijven over alles wat met het Oude Egypte te maken had. In 1814 werd hiervan het geografische deel uitgegeven. Al in dit boek vermeldde hij dat hij vorderingen gemaakt had in het lezen van de opschriften van de steen van Rosetta. In 1821 gaf hij een boek uit getiteld "*De l'écriture hiératique des Anciens Égyptiens*". Er was destijds een discussie gaande over de aard van de hiëratistische en hiëroglifische tekens. De grote vraag hierbij was of de tekens begrippen of klanken voorstelden. Champollion dacht rond 1821 nog aan het eerste, maar in 1822 publiceerde hij een opzienbarend hiëroglifisch alfabet. Kwam zijn veranderde houding doordat hij gelezen had over de pogingen van Thomas Young om in de tekens klanken te ontdekken? Zelf heeft hij altijd beweerd van niet. Champollion gebruikte de koningsnamen van de Ptolemeïsche tijd om de alfabetische tekens te ontrafelen. Omdat deze koningen van Griekse afkomst waren, werden hun namen in alfabetische tekens uitgespeld. Dit gaf Champollion de sleutel in handen: de namen van de koningen staan namelijk in de Egyptische tekst op de steen van Rosetta in cartouches, ovale omlijningen. Young ontdekte rond dezelfde tijd dat bepaalde hiërogliefen fonetisch waren. Hij wist ook dat de cartouche de naam van de farao uitdrukte en kon zo verschillende hiërogliefen vertalen.

Het gebeurd vaker dat verschillende mensen dezelfde ontdekkingen tezelfder tijd maken. Zekerheid over wie als eerste de sleutel tot ontcijfering vond is dus niet te geven maar in het algemeen wordt de ontdekking aan Champollion toegeschreven

In de jaren 1822-1824 werkte Champollion als een bezetene om zijn begrip van het schrift en de taal verder uit te breiden, en in 1824 gaf hij zijn "*Précis du Système Hiéroglyphique*" uit, waarmee de basis was gelegd voor het ontcijferen van de vele inschriften en papyri gedurende 3000 jaar geschiedenis. Champollion vertrok daarna naar Turijn om de papyri van die stad te bestuderen en vervolgens naar Egypte zelf, waar hij veel teksten eigenhandig optekende. Na zijn terugkomst in 1830 begon hij al het verkregen materiaal te ordenen en te vertalen. In 1831 werd Champollion benoemd tot hoogleraar in inscripties en letterkunde, maar in 1832 op 40-jarige leeftijd stierf hij plotseling door uitputting. Hij werd begraven op het Cimetière du Père-Lachaise. Zijn broer nam daarna het werk zo goed mogelijk over en gaf zowel de Egyptische grammatica als het woordenboek uit, waaraan Champollion gewerkt had.

Thomas Young werd geboren op 13 juni 1773 in Milverton. Hij stierf in Londen op 10 mei 1829. Hij was een Engels natuurkundige, egyptoloog en arts. Hij heeft een bijzonder fraaie onofficiële titel en die luidt "*de laatste persoon die alles wist*" ofwel hij was bekend met vrijwel de hele toenmalige wetenschappelijke kennis. Als egyptoloog kwam hij met de eerste wetenschappelijke ontcijfering van de hiërogliefen.

Ook hij vertoonde reeds op jonge leeftijd al tekenen van zijn grote intellect. Naar verluidt kon hij reeds op de leeftijd van twee jaar lezen en had hij op veertienjarige leeftijd kennis van meer dan tien talen. Meer dus dan Champollion op diezelfde leeftijd. Hij volgde in 1794 een doktersopleiding in Londen en twee jaar later ging hij naar Göttingen om er natuurkunde te studeren. Na het behalen van zijn doctoraat keerde hij terug naar Londen en ging er aan de slag als dokter. Hij raakte meer en meer in de ban van de taalwetenschap en door de ontdekking van de steen van Rosetta legde hij zich ook meer toe op de egyptologie.

Young was de eerste wetenschapper die de Steen van Rosetta gedetailleerd onderzocht. Hij vergeleek de Egyptische tekst met de Griekse en probeerde een equivalent te maken tussen de Griekse en Egyptische woorden. Hij probeerde hetzelfde te doen met de demotische tekst. Hij kwam zo tot het inzicht dat het demotisch, hiëratisch, en hiëroglifisch schrift verwanten van elkaar zijn. Hij vergeleek deze drie schriften met elkaar en probeerde daarin equivalente tekens te vinden. Young overleed in 1829 op 56-jarige leeftijd.

De steen van Rosetta kan worden bezichtigd in het British Museum in Londen, waar hij al sinds 1802 wordt bewaard. In Figeac, de geboorteplaats van Champollion, bevindt zich een kopie van de Steen van Rosetta evenals in het fort waar de steen in 1799 is gevonden. In Nederland is een kopie te vinden in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden.

